

Michał WOJEWODA*

UZNANIE ROZSTRZYGNIEĆ ORGANÓW PAŃSTW OBCYCH A PRZESŁANKI TRANSKRYPCJI ZAGRANICZNYCH AKTÓW STANU CYWILNEGO

(Streszczenie)

Zgodnie z art. 104 ust. 1 Prawa o aktach stanu cywilnego z 2014 r. zagraniczny dokument stanu cywilnego może zostać przeniesiony do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji. Autor przedstawia stanowisko, zgodnie z którym przesłanką transkrypcji nie jest uprzednie uznanie obcego orzeczenia, które miało wpływ na treść złożonego do przepisania dokumentu. Przed ryzykiem wprowadzenia do rejestru danych naruszających polski porządek prawny (w tym również danych opartych na obcym rozstrzygnięciu) wystarczającą ochronę zapewnia klauzula porządku publicznego (art. 107 pkt 3 p.a.s.c.). W razie zaś następczego ujawnienia, że do rejestru przepisano treści wynikające z rozstrzygnięcia niepodlegającego uznaniu w Polsce, w grę wchodzi unieważnienie aktu sporządzonego w trybie transkrypcji lub unieważnienie zawartej w nim wzmianki dodatkowej (art. 39 p.a.s.c.), a niekiedy także sądowe sprostowanie aktu stanu cywilnego (art. 36 p.a.s.c.).

Słowa kluczowe: transkrypcja zagranicznych aktów stanu cywilnego; uznanie orzeczeń państw obcych; rejestr stanu cywilnego; klauzula porządku publicznego

Klasyfikacja JEL: K36

1. Wstęp

Wśród licznych zagadnień związanych z problematyką transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego¹ wiele wątpliwości budzi kwestia potrzeby (konieczności) uprzedniego uznania obcego rozstrzygnięcia, jeżeli było ono pod-

* Dr hab., prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Cywilnego; e-mail: mwojewoda@wpia.uni.lodz.pl

¹ Odnosnie do ogólnych zagadnień dotyczących transkrypcji, w tym także w kontekście zmian, jakie nastąpiły w polskim porządku prawnym, zob. **M. Wojewoda**, *Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego – kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, *Metryka* 2016/2, s. 52 i powołana tam literatura.

stawą dokonania określonych wpisów w treści aktu przedłożonego w celu jego umiejscowienia w polskim rejestrze stanu cywilnego. Regulacja ustawowa poświęcona transkrypcji, zawarta w art. 104–107 Prawa o aktach stanu cywilnego z 2014 r.², nie odnosi się do zasygnalizowanej kwestii. Przepisy ustawy nie dają bezpośredniej odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku wniosku o transkrypcję powinno się badać, które elementy stanu cywilnego (podlegające przepisaniu do polskiego rejestru) mogły być ukształtowane na podstawie rozstrzygnięcia organu państwa obcego. Prawodawca nie przesądził też wyraźnie, czy gdyby kierownik USC takie elementy dostrzegł, to czy warunkiem transkrypcji jest stwierdzenie, że zagraniczne rozstrzygnięcie podlega w Polsce uznaniu w rozumieniu przepisów o uznawaniu rozstrzygnięć organów państw obcych (zob. art. 1145 i nast. k.p.c.)³⁴.

Zauważmy z jednej strony, że fakt wydania orzeczenia wpływającego na stan cywilny osoby fizycznej jest niekiedy oczywisty, bo wynika np. ze wzmianki dodatkowej zawartej w przedstawionym do transkrypcji akcie. Przykładem może być akt małżeństwa ze wzmianką o orzeczonym za granicą rozwodzie. Z kolei w akcie urodzenia może się znaleźć wzmianka o sądowym ustaleniu lub zaprzeczeniu ojcostwa, o przysposobieniu czy o zmianie imienia lub nazwiska. Z drugiej jednak strony z dokumentu stanu cywilnego nie zawsze wynika informacja o podstawie wpisów, które się w nim znalazły. W wielu krajach, tak jak w Polsce, występują dwa typy odpisów aktów stanu cywilnego – zupełne i skrócone. Te pierwsze stanowią dosłowne powtórzenie treści aktu oraz dołączonych wzmianek dodatkowych (art. 44 ust. 2 p.a.s.c.). Przedstawiają one całą chronologię zmian stanu cywilnego jednostki oraz ich podstawy. Te drugie natomiast ukazują jedynie aktualny obraz stanu cywilnego osoby fizycznej. Odwzorowana w nich treść aktu stanu cywilnego uwzględnia wprawdzie efekt wpisanych wzmianek dodatkowych, ale wzmianek tych nie ujawnia (art. 44 ust. 3 p.a.s.c.).

² Ustawa z 28.11.2014 r., tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 2064 ze zm. [dalej: p.a.s.c.].

³ Regulacje dotyczące uznawania orzeczeń zawarte są także w innych aktach prawnych, w tym w konwencjach międzynarodowych i rozporządzeniach unijnych, zob. **T. Strumillo**, *Wzmianki dodatkowe dołączane do aktu stanu cywilnego na podstawie rozstrzygnięć organów państw obcych*, *Metryka* 2016/1, s. 91–95. Sam mechanizm uznania oraz jego przesłanki są jednak podobne. W niniejszym opracowaniu problem zostanie omówiony w kontekście przepisów polskiego Kodeksu postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360 [dalej: k.p.c.].

⁴ Zasadniczo uznaniu podlegają orzeczenia sądowe, ale – jak wynika z art. 1149¹ k.p.c. – przepisy dotyczące orzeczeń stosuje się odpowiednio do rozstrzygnięć innych organów państw obcych wydanych w sprawach cywilnych.

Ilustracją powołanego problemu niech będzie prosty przykład przeanalizowany na gruncie polskich przepisów. W razie orzeczenia przysposobienia pełnego, jeżeli przysposabiają wspólnie małżonkowie, do aktu urodzenia dziecka wpisuje się wzmiankę dodatkową o przysposobieniu, a jako rodziców wskazuje się przysposabiających (art. 72 ust. 1 i 3 w zw. z art. 71 ust. 2 p.a.s.c.). Odpis zupełny takiego aktu zawiera informacje zarówno o rodzicach biologicznych, wpisanych przy rejestracji urodzin dziecka, jak i o przysposabiających, którzy więź pokrewieństwa z dzieckiem nawiązali następnie, w wyniku orzeczenia sądowego. Postanowienie adopcyjne jest przywoływane w ramach wzmianki dodatkowej. Tymczasem odpis skrócony tego samego aktu urodzenia przedstawia tylko aktualny stan cywilny dziecka. W rubrykach poświęconych rodzicom znajdziemy wyłącznie małżonków, którzy dziecko przysposobili. Odpis skrócony w ogóle nie informuje o orzeczeniu adopcyjnym. Powiedzmy w tym miejscu, że do transkrypcji mogą być składane zarówno zupełne, jak i skrócone odpisy aktów stanu cywilnego. Brak jest przy tym podstaw prawnych, aby w razie przedstawienia odpisu skróconego kierownik USC mógł się domagać złożenia (lub choćby okazania) odpisu zupełnego.

Pozostając jeszcze przy instytucji przysposobienia, dodajmy, że informacji o adopcji nie znajdziemy także (i to nawet w odpisie zupełnym), jeżeli dla przysposobionego sporządzono nowy akt urodzenia zgodnie z art. 72 ust. 2 p.a.s.c. W tym akcie jako rodzice od początku występują przysposabiający⁵. Rozwiązanie to realizuje zasadę tajemnicy adopcji i jest stosowane także w innych państwach. Jeżeli zatem do transkrypcji zostaje przedstawiony nowy akt urodzenia dziecka przysposobionego za granicą, a wnioskodawca nie informuje o adopcji (do czego nie jest zobowiązany), to polski kierownik USC nie wie, że ujawnione w akcie pochodzenie dziecka, jego nazwisko oraz (niekiedy) imię zostały ukształtowane przez zagraniczne rozstrzygnięcie. Nawet odpis zupełny aktu nie zawiera tu żadnych wskazówek sugerujących, że aktualne może być pytanie o uznanie w Polsce orzeczenia adopcyjnego.

Dodajmy, że od odpowiedzi na pytania postawione na wstępie opracowania (dotyczące ewentualnej potrzeby uznania obcego orzeczenia) zależy też katalog dokumentów, jakie powinny towarzyszyć wnioskowi o transkrypcję zagranicznego aktu stanu cywilnego. Naturalnie zawsze niezbędny jest oryginalny odpis aktu stanu cywilnego podlegającego przepisaniu, wraz z jego tłumaczeniem.

⁵ W razie sporządzenia nowego aktu urodzenia, dotychczasowy akt urodzenia przysposobionego nie podlega ujawnieniu, a odpisy z niego mogą być wydawane tylko wyjątkowo na żądanie sądu lub na wniosek przysposobionego po osiągnięciu przez niego pełnoletności (art. 73 p.a.s.c.).

Należy także załączyć dowód wniesienia opłaty skarbowej w kwocie 50 zł⁶. Gdyby jednak przyjąć, że uznanie orzeczenia, wpływającego na treść transkrybowanego dokumentu jest niezależną przesłanką transkrypcji, to konieczne jest dopełnienie dodatkowych formalności. Wprawdzie samo uznanie dokonuje się z mocy prawa (art. 1145 k.p.c.), ale zgodnie z art. 1147 § 1 k.p.c., osoba powołująca się na uznanie orzeczenia sądu państwa obcego jest zobowiązana przedstawić urzędowy odpis orzeczenia wraz z dowodem jego prawomocności i niezbędnymi tłumaczeniami. Jeżeli zaś orzeczenie wydano w postępowaniu, w którym pozwany nie wdał się w spór co do istoty sprawy, należy wykazać, że pismo wszczynające postępowanie zostało pozwanemu doręczone (art. 1147 § 2 k.p.c.). Jak widać, jeśli w grę wchodzi potrzeba uprzedniego uznania orzeczenia (zanim nastąpi transkrypcja), wnioskodawca musiałby przedstawić większą liczbę załączników. Kierownik USC byłby natomiast zobowiązany do oceny złożonych dokumentów pod kątem występowania negatywnych przesłanek uznania, wymienionych w art. 1146 k.p.c.⁷

Po zasygnalizowaniu istoty problemu należy podjąć próbę jego rozwiązania. Zdaniem autora, uznanie zagranicznego rozstrzygnięcia nie jest przesłanką transkrypcji. Kierownik USC powinien dokonać umiejscowienia zagranicznego aktu bez samodzielnego badania ewentualnych rozstrzygnięć, na podstawie których został ukształtowany stan cywilny danej osoby fizycznej⁸. Dotyczy to również tych sytuacji, w których wpływ orzeczenia na treść aktu jest oczywisty, jak ma to miejsce w przypadku aktu małżeństwa ze wzmianką dodatkową o orzeczonym za granicą rozwodzie. Akt ten można przepisać wraz z rzeczową wzmianką bez „zajmowania się” zagranicznym orzeczeniem rozwodowym (i bez względu na to, kiedy orzeczenie zapadło⁹). Stanowisko takie zyskuje rosnącą aprobatę w doktrynie¹⁰. Jego uzasadnieniu jest poświęcona pozostała część opracowania.

⁶ Zob. pkt II 1.6 załącznika do ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1044 ze zm.

⁷ O negatywnych przesłankach uznania więcej w dalszej części artykułu.

⁸ Wyjątkowo może się zdarzyć, że kwestia uznania jest już przesądzona we wcześniejszym orzeczeniu sądu polskiego. O znaczeniu takich orzeczeń dla kierownika USC będzie mowa w końcowej części artykułu.

⁹ Warto pamiętać, że dopiero w 2009 r. nastąpiło odejście od modelu uznawania zagranicznych orzeczeń w drodze obligatoryjnego postępowania sądowego i zastąpienie go zasadą uznania z mocy prawa. Nie ma to jednak znaczenia przy transkrypcji, gdyż – jak powiedziano – w tym przypadku w ogóle nie badamy uznania.

¹⁰ Zob. **M. Wojewoda**, *Międzynarodowe uznawanie imion i nazwisk*, *Metryka* 2015/1, s. 74–75, tak również **T. Strumillo**, *op. cit.*, s. 90 oraz **M. Zachariasiewicz**, *Uznanie orzeczenia obcego*

2. Uznanie obcych rozstrzygnięć a czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego

Zastanawiając się nad kwestią uznania zagranicznych orzeczeń w kontekście Prawa o aktach stanu cywilnego, należy przypomnieć, że pewne czynności kierownika USC zostały jednak wyraźnie uzależnione od uprzedniego uznania. Chodzi o wzmianki dodatkowe i przypiski zamieszczane w polskim rejestrze na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego lub rozstrzygnięcia innego organu. Brzmienie art. 108 ust. 1 p.a.s.c. nie pozostawia wątpliwości, że wpisanie wzmianki lub przypisku jest każdorazowo uzależnione od stwierdzenia, iż zagraniczne rozstrzygnięcie podlega w Polsce uznaniu zgodnie z odpowiednimi przepisami. Aby mogło być podstawą wpisów w polskim rejestrze, musi być ono skuteczne na terytorium RP¹¹. Brak uznania prowadzi do odmowy wpisania wzmianki lub przypisku. Jak przy tym stanowi art. 108 ust. 4 p.a.s.c., odmawiając dokonania czynności na podstawie orzeczenia organu państwa obcego, kierownik USC pisemnie zawiadamia wnioskodawcę o przyczynach odmowy oraz informuje o prawie wystąpienia do sądu powszechnego (w trybie art. 1148 k.p.c.) o stwierdzenie, czy orzeczenie podlega albo nie podlega uznaniu.

Trzeba odnotować, że żaden z przepisów poświęconych transkrypcji nie przewiduje analogicznej regulacji. Przeciwnie, art. 107 p.a.s.c. zawiera enumeratywny, jak się wydaje, katalog negatywnych przesłanek transkrypcji, wśród których nie ma odniesień do uznania zagranicznych rozstrzygnięć dotyczących transkrybowanego aktu. W szczególności nie pojawia się tu zastrzeżenie, na kształt art. 108 ust. 4 p.a.s.c., przewidujące odmowę dokonania czynności z jednoczesnym wskazaniem możliwości (konieczności) sądowego ustalenia, czy dane orzeczenie podlega uznaniu. Zarówno wykładnia językowa, jak i systemowa (związana z umiejscowieniem art. 108 ust. 4 p.a.s.c.) wskazują zatem,

sądu a transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego na przykładzie przysposobienia, *Metryka* 2018/2. Przeciwnie stanowisko prezentują **A. Czajkowska** (red.), *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Warszawa 2015, s. 243–245, 251 oraz **P. Kasprzyk**, *Rejestracja zdarzenia mającego miejsce za granicą a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, *Metryka* 2016/1, s. 156–158. Powołani autorzy przywołują jednak głównie poglądy formułowane pod rządami poprzedniej ustawy z 1986 r. przez **K. Weitzę**, *Prawo o aktach stanu cywilnego a uznawanie zagranicznych orzeczeń*, w: **P. Kasprzyk** (red.), *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie*, Lublin 2005, s. 419–421.

¹¹ Samo uznanie, zgodnie z teorią tzw. rozszerzenia skuteczności, polega na przypisaniu orzeczeniu na terytorium państwa uznającego takich skutków, jakie przysługują mu w państwie pochodzenia, **T. Strumillo**, *op. cit.*, s. 95.

że rozpoznanie wniosku o transkrypcję nie obejmuje badania zagranicznego dokumentu pod kątem zidentyfikowania i uznania orzeczeń wpływających na jego treść.

Do tego samego wniosku prowadzi funkcjonalna wykładnia przepisów Prawa o aktach stanu cywilnego. Pozwala ona wyjaśnić różnicę w unormowaniu transkrypcji oraz wzmianek dodatkowych i przypisków. Wprawdzie w obu przypadkach czynność kierownika USC jest dokonywana na podstawie dokumentów sporządzonych za granicą, ale są to czynności innego rodzaju. Gdy chodzi o wzmianki oraz przypiski, to mamy do czynienia z typową czynnością rejestracyjną, w ramach której wymagane jest zbadanie, czy zagraniczne rozstrzygnięcie może być podstawą określonych (pierwotnych) wpisów w rejestrze stanu cywilnego. Transkrypcja natomiast nie stanowi rejestracji zdarzenia, bo ta nastąpiła już w innym państwie. Jest ona czynnością „z zakresu rejestracji stanu cywilnego”, która – jak przyjmuje orzecznictwo – ma charakter wyłącznie reprodukcyjny¹². Kierownik USC w Polsce jedynie przepisuje to, co zarejestrowano w obcym urzędzie. Co do zasady nie dokonuje on oceny treści zagranicznego aktu stanu cywilnego i nie bada podstaw zawartych w nim wpisów.

Wprawdzie w przypadku żadnej z analizowanych czynności kierownika USC wpisy w polskim rejestrze nie mają charakteru konstytutywnego, ale inaczej należy traktować sytuację, w której określone rozstrzygnięcie jest odnotowywane po raz pierwszy, a inaczej, gdy dochodzi do wtórnego przepisania dokumentu, wskazującego, że dane orzeczenie zarejestrowano już wcześniej za granicą. Nie bez znaczenia pozostaje bowiem okoliczność, że w tych przypadkach, w których treść zagranicznego aktu została ukształtowana przez orzeczenie, możliwość dokonania na tej podstawie określonego wpisu była już analizowana w obcym urzędzie stanu cywilnego. Wprawdzie szczegółowe zasady rejestracji różnią się w poszczególnych państwach, ale pewne podstawowe standardy pozostają wspólne. Wszystko to uzasadnia bardziej liberalne podejście do (reprodukcyjnej) procedury transkrypcji, przy której nie wymaga się badania zagranicznego rozstrzygnięcia nawet wtedy, gdy jest oczywiste, że wpłynęło ono na treść przepisywanego aktu.

¹² Sąd Najwyższy poparł teorię reprodukcyjną w uchwale 7 sędziów z 20.11.2012 r., III CZP 58/12, czyli jeszcze pod rządami Prawa o aktach stanu cywilnego z 1986 r. Obecnie teoria ta znajduje odbicie w treści art. 104 ust. 2 p.a.s.c., który stanowi o „wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego” do polskiego rejestru, zob. także **M. Wojewoda**, *Transkrypcja zagranicznego...*, s. 54 i powołana tam literatura.

3. Problem „ukrycia” orzeczenia w zagranicznym akcie

Wnioski płynące z dotychczasowych wywodów, oparte na interpretacji przepisów Prawa o aktach stanu cywilnego, prowadzonej przy wykorzystaniu różnych metod wykładni, można dodatkowo wzmocnić przez argumenty ściśle praktyczne. Była już mowa o tym, że kierownik USC często nie posiada wiedzy, iż obce orzeczenie wpłynęło na treść złożonego do transkrypcji aktu. Jest tak wtedy, gdy wnioskodawca przedstawia skrócony odpis aktu lub nowy akt urodzenia sporządzony np. w związku z orzeczeniem adopcji¹³. W żadnej z tych sytuacji kierownik USC nie ma zwykle powodów do domagania się dodatkowych dokumentów (np. okazania zupełnego odpisu aktu). W praktyce najczęściej dochodzi zatem do przepisania zagranicznego dokumentu, a fakt, że na jego treść wpłynęło wydane za granicą orzeczenie pozostaje do końca „niejawny”.

Gdyby jednak twierdzić, że uznanie obcego rozstrzygnięcia jest przesłanką transkrypcji przynajmniej wtedy, gdy zagraniczny akt o rozstrzygnięciu „informuje”, oznaczałoby to – z czym trudno się zgodzić – że procedura umiejscowienia przebiegałaby odmiennie w zależności od tego, jaki odpis aktu stanu cywilnego przedstawiono w polskim urzędzie. Jeżeli zawierałby on informacje o zapadłym za granicą orzeczeniu, konieczne byłoby dopełnienie obowiązków z art. 1147 k.p.c. oraz analiza orzeczenia w kontekście przesłanek uznania. Natomiast w pozostałych przypadkach transkrypcja mogłaby się dokonać bez dodatkowych formalności.

Warto przy tym dostrzec, że niekiedy możliwe byłoby łatwe ominięcie wymagań związanych z uznaniem. Przyjmijmy, że do transkrypcji został złożony odpis zupełny zagranicznego aktu urodzenia, zawierający wzmiankę dodatkową o przysposobieniu, wpisaną na podstawie orzeczenia obcego sądu. Zakładając konieczność uznania adopcji w Polsce, do wniosku o transkrypcję powinien zostać dodatkowo dołączony co najmniej urzędowy odpis orzeczenia adopcyjnego z uwierzytelnionym tłumaczeniem¹⁴. Można sobie jednak wyobrazić, że wezwany do przedstawienia tych dokumentów wnioskodawca zamiast uzupełnić braki, złoży kolejny wniosek o transkrypcję w innym urzędzie stanu cywilnego¹⁵. Wystarczy przy tym, że w ramach nowego wniosku przedstawi

¹³ Niekiedy decyzja o sporządzeniu nowego aktu urodzenia może się wiązać także z innymi rozstrzygnięciami dotyczącymi stosunków filiacyjnych. W prawie polskim jest to możliwe np. po zaprzeczeniu ojcostwa przez męża matki (art. 67 ust. 1 p.a.s.c.).

¹⁴ Zob. art. 1147 k.p.c.

¹⁵ Należy pamiętać, że zgodnie z art. 104 ust. 4 p.a.s.c. wniosek o transkrypcję może być złożony do dowolnego (wybranego) kierownika USC na terytorium kraju.

skrócony odpis aktu urodzenia, nieujawniający adopcji, a można oczekiwać, że w drugim urzędzie przepisanie aktu nastąpi bez dodatkowych formalności. Sytuacja przedstawia się analogicznie w przypadku innych rozstrzygnięć, takich jak zmiana imienia lub nazwiska, lub orzeczenie o sądowym ustaleni u ojcostwa, które wpływają na treść aktu, ale „są widoczne” tylko w odpisach zupełnych.

4. Ochrona polskiego systemu rejestracji w kontekście zagranicznych orzeczeń niepodlegających uznaniu

Zgodnie z postawioną wyżej tezą, przy dokonywaniu transkrypcji nie jest wymagane badanie zagranicznych rozstrzygnięć, które wpłynęły na treść aktu, pod kątem ich uznania w Polsce. Inaczej bowiem niż w przypadku uznania, przepisanie zagranicznego dokumentu do polskiego rejestru nie oznacza przyznania skutku stosunkom prawnym, o których umiejscowiony akt stanowi¹⁶. Transkrypcja nie prowadzi do urzędowego rozciągnięcia na terytorium RP skuteczności relacji objętych danym dokumentem. Tym niemniej, oczywiste jest, że nie powinno dochodzić do świadomego ujawniania w polskim rejestrze konstrukcji, co do których wiadomo, że w Polsce skuteczne nie są. Ochronę przed takim niebezpieczeństwem zapewniają jednak określone przepisy Prawa o aktach stanu cywilnego.

Podstawowym mechanizmem w tym zakresie jest klauzula porządku publicznego. Zgodnie z art. 107 ust. 3 p.a.s.c. kierownik USC odmawia dokonania transkrypcji, jeżeli byłaby ona sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP. Znaczenie i zakres zastosowania powołanego przepisu jest w polskiej doktrynie przedmiotem sporu¹⁷. Wydaje się jednak, że przynajmniej niektóre przypadki wykorzystania klauzuli nie powinny budzić wątpliwości. Przykładowo, jeżeli z zagranicznego aktu urodzenia dziecka, które zostało adoptowane, wynika brak różnicy wieku między przysposabiającym i przysposobionym, lub gdy dziecko przysposobiła para jedнопłciowa, transkrypcja

¹⁶ T. Strumillo, *op. cit.*, s. 90.

¹⁷ Zob. M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2017/2, s. 347–350. Szerszego przeglądu poglądów dotyczących klauzuli *ordre public* w kontekście rejestracji stanu cywilnego dokonuje M. Pilich, *Mater semper certa est? Kilka uwag o skutkach zagranicznego macierzyństwa zastępczego z perspektywy stosowania klauzuli porządku publicznego*, *Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego* 2018/XVI, pkt 3; zob. także M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018, s. 131 i n.

nie byłyby możliwa¹⁸. Jest zrozumiałe, że samo orzeczenie adopcyjne także nie podlegałoby w tym przypadku uznaniu ze względu na sprzeczność z polskim porządkiem publicznym (zob. art. 1146 § 1 pkt 7 k.p.c.). Jak zatem widać, Prawo o aktach stanu cywilnego daje niezależną podstawę do odmowy transkrypcji przynajmniej w niektórych przypadkach, kiedy na treść aktu złożonego do przepisania wpłynęło zagraniczne orzeczenie niepodlegające w Polsce uznaniu.

Można naturalnie zadać pytanie, czy klauzula *ordre public* z art. 107 pkt 3 p.a.s.c. stanowi wystarczające zabezpieczenie przed przepisywaniem zagranicznych aktów „opartych” na rozstrzygnięciach, które nie podlegają uznaniu. Jak wiadomo, klauzula stanowi tylko jedną z kilku negatywnych przesłanek uznania, uregulowanych w art. 1146 k.p.c. Pozostałe nie mają swego odpowiednika w przepisach o transkrypcji. Trzeba jednak stwierdzić, że – przynajmniej co do niektórych z tych przesłanek – ryzyko ich wystąpienia jest przy transkrypcji niewielkie. Przykładowo, nie należy się raczej obawiać, że treść obcego aktu stanu cywilnego, przedstawionego do transkrypcji w Polsce będzie ukształtowana przez nieprawomocne orzeczenie (zob. art. 1146 § 1 pkt 1 k.p.c.). Trzeba założyć, że prawomocność została zbadana w zagranicznym urzędzie stanu cywilnego, a bez jej stwierdzenia nie doszłoby do wpisu w tamtejszym rejestrze. Równie mało prawdopodobne jest, by wpis nastąpił na podstawie orzeczenia wydanego, mimo że pozwany nie wdał się w spór co do istoty sprawy, bo nie doręczono mu pisma wszczynającego postępowanie (art. 1146 § 1 pkt 3 k.p.c.). Przepisy proceduralne współczesnych państw zazwyczaj wykluczają rozstrzygnięcie spraw bez zapewnienia odpowiednich gwarancji pozwanemu¹⁹.

Gdy chodzi natomiast o negatywne przesłanki uznania, wymienione w art. 1146 § 1 pkt 2 i 4–6 k.p.c. (wyłączna jurysdykcja sądów polskich, pozbawienie możliwości obrony, *lis pendens* oraz *res iudicata*), to zauważmy, że szanse ich wykrycia przez kierownika USC są iluzoryczne, nawet gdyby dopełniono formalności, które przewiduje art. 1147 k.p.c. Dokumenty, o których stanowi powołany przepis, nie pozwolą zwykle odkryć zasygnalizowanych tu nieprawi-

¹⁸ Zob. jednak precedensowe orzeczenie NSA z 10.10.2018 r., II OSK 2552/16 dopuszczające transkrypcję aktu urodzenia dziecka, którego rodzicami, zgodnie z prawem brytyjskim, są dwie kobiety.

¹⁹ Należy jednak przyznać, że w tym przypadku dopełnienie formalności przewidzianych w art. 1147 k.p.c. mogłoby doprowadzić do wykrycia istniejących nieprawidłowości. Jeżeli bowiem z odpisu orzeczenia wynikałoby, że zapadło ono w trybie zaocznym, należałoby się domagać dokumentu stwierdzającego, że pismo wszczynające postępowanie zostało pozwanemu doręczone (art. 1147 § 2 k.p.c.).

dłowości. Ich ujawnieniem nie będzie też zainteresowany wnioskodawca, którego celem jest przecież transkrypcja złożonego aktu stanu cywilnego.

Jest jednak prawdopodobne, że okoliczności przesądzające o braku uznania w Polsce zagranicznego orzeczenia, które wpłynęło na kształt transkrybowanego aktu, wyjdą na jaw następczo. Również w tym przypadku istnieją właściwe instrumenty, chroniące polski rejestr stanu cywilnego przed pozostawieniem wpisów, które nie powinny się w nim znajdować. Okoliczności, które są przesłankami odmowy uznania zagranicznego rozstrzygnięcia, dadzą zwykle podstawę do unieważnienia krajowego aktu, powstałego w drodze umiejscowienia. Zgodnie z art. 39 p.a.s.c. unieważnienie dokonuje się w trybie sądowym i jest możliwe, jeżeli akt stwierdza zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym lub gdy mają miejsce uchybienia, które zmniejszają jego moc dowodową. Ciekawym, choć kontrowersyjnym przykładem może być akt urodzenia, gdzie jako rodziców wpisano osoby, które „zamówiły” dziecko u matki surogatki w państwie dopuszczającym macierzyństwo zastępcze. Jeżeli podstawą ujawnienia w akcie „zamawiających” jako rodziców dziecka było orzeczenie obcego sądu, to uzyskanie, już po transkrypcji, wiedzy o takim orzeczeniu może skłaniać do zastosowania art. 39 p.a.s.c. Orzeczenie to, przynajmniej *prima facie*, nie podlega w Polsce uznaniu²⁰. W efekcie, z jednej strony można podnosić, że kwestionowany jest fakt urodzenia dziecka przez kobietę wpisaną jako matka, a z drugiej, że określenie rodzicielstwa w oparciu o nieakceptowane w Polsce procedury surogacyjne oznacza defekt dokumentu umniejszający jego walor dowodowy. Daje to podstawy do unieważnienia aktu²¹.

W innych przypadkach, w których określony wpis w transkrybowanym akcie wynika z zagranicznego rozstrzygnięcia niepodlegającego uznaniu w Polsce, wystarczy, jak się wydaje, podjęcie mniej radykalnych kroków. Przykładowo, gdyby doszło do umiejscowienia aktu małżeństwa ze wzmianką dodatkową o rozwodzie, który to rozwód orzeczono (jak się następnie okazało) bez zapewnienia stronie możliwości obrony jej praw, to w postępowaniu opartym na art.

²⁰ Możliwość uznania skutków macierzyństwa zastępczego wynikających z prawa innego państwa nie jest jednak całkowicie wyłączona. Dokonując oceny w kontekście klauzuli *ordre public*, nie można abstrahować od zasady dobra dziecka. Europejski Trybunał Praw Człowieka w kolejnych orzeczeniach z lat 2014–2017 (sprawy *Menesson, Labassée, Foulon, Bouvet i Laborie* – wszystkie przeciwko Francji) konsekwentnie daje priorytet ochronie dziecka przed ochroną abstrakcyjnie rozumianego porządku publicznego. Zob. także **M. Pilich**, *op. cit.*, pkt 4.

²¹ Wniosek o unieważnienie aktu, oparty na przepisach prawa publicznego (art. 39 PASC) wydaje się przy tym bardziej uzasadniony niż powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa (art. 61¹⁰ KRO). To ostatnie jest konstrukcją polskiego prawa rodzinnego, które wcale nie musi być właściwe dla oceny relacji filiacyjnych w danej sprawie transgranicznej.

39 p.a.s.c. wystarczy domagać się unieważnienia wzmianki dodatkowej. Sam akt małżeństwa powinien w rejestrze pozostać. Nie można też chyba wykluczyć zastosowania, w niektórych przypadkach, procedury sądowego sprostowania aktu (art. 36 p.a.s.c.). Rozważmy następujący przykład. Dochodzi do transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia, w którym dane ojca wpisano jako tzw. dane kryjące w związku z nieustalonym ojcostwem²². Wprawdzie za granicą miało miejsce uznanie dziecka przez obywatela polskiego, ale doprowadził on następnie do unieważnienia uznania przed sądem obcego państwa, dzięki czemu nie figurował w przedstawionym do przepisania akcie urodzenia. Jeżeli jednak w dacie wszczęcia postępowania wszyscy zainteresowani (dziecko, matka i uznający mężczyzna) byli obywatelami polskimi z miejscem zamieszkania oraz zwykłego pobytu w Polsce, to zachodziły podstawy wyłącznej jurysdykcji sądów polskich (art. 1103² § 2 k.p.c.). Powołana okoliczność stanowi zaś negatywną przesłankę uznania zagranicznego orzeczenia (art. 1146 § 1 pkt 2 k.p.c.). W tym stanie rzeczy, wobec bezskuteczności unieważnienia uznania dziecka, możliwe wydaje się dokonanie sprostowania aktu urodzenia sporządzonego (w trybie transkrypcji) w polskim rejestrze. Sprostowanie to polegałoby na wpisaniu w akcie jako ojca uznającego mężczyzny²³.

Co istotne, we wszystkich wskazanych wyżej przypadkach ocena, czy zagraniczne rozstrzygnięcie podlega w Polsce uznaniu jest dokonywana przez sąd przesłankowo w ramach orzekania w przedmiocie wniosków o unieważnienie aktu lub wzmianki (art. 39 p.a.s.c.), lub o sprostowanie aktu stanu cywilnego (art. 36 p.a.s.c.). Nie jest tu zatem niezbędne krajowe orzeczenie, wydane w specjalnym postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 1148 k.p.c., z którego by wynikało, że określone zagraniczne rozstrzygnięcie nie podlega w Polsce uznaniu. Nie można jednak wykluczyć, że takie postępowanie (zwane delibacyjnym) zostanie wszczęte. Jego wynik będzie wtedy wiążący zarówno dla innych sądów, jak i dla kierownika USC. Kwestii tej poświęcone są uwagi w kolejnym punkcie opracowania.

5. Transkrypcja a postępowania delibacyjne

Ani wnioski o transkrypcję, ani – jak przed chwilą powiedziano – postępowania wszczynane na podstawie art. 39 i art. 36 p.a.s.c. nie muszą być poprzedzone odrębnym badaniem przez polski sąd możliwości uznania zagranicznego rozstrzy-

²² Por. art. 61 ust. 2, art. 62 ust. 2, art. 67 ust. 5 oraz art. 71 ust. 3 zd. 2 p.a.s.c.

²³ Nie należy przy tym wykluczać, że także w Polsce mogłoby następnie dojść do unieważnienia uznania dziecka, jednak przy zachowaniu zasad wyłącznej jurysdykcji sądów polskich.

gnięcia. Należy jednak pamiętać, że istnieje procedura regulująca tzw. postępowanie delibacyjne (art. 1148 oraz art. 1148¹ k.p.c.), która może być wykorzystana przez zainteresowane podmioty. Kwestia jest o tyle istotna, że moc wiążąca orzeczeń zapadłych we wskazanym trybie (podobnie zresztą jak innych rozstrzygnięć sądowych) wykracza poza jednostkowe postępowanie. Zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej. Dotyczy to także kierownika USC w postępowaniu dotyczącym transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego oraz sądu cywilnego orzekającego w przedmiocie ewentualnego unieważnienia lub sprostowania polskiego aktu powstałego w drodze umiejscowienia. Jest to zatem szczególnie przypadek, w którym transkrypcja zależy od wyników postępowania delibacyjnego. Gdyby bowiem kierownik USC posiadał wiedzę, że – na mocy postanowienia polskiego sądu – obce rozstrzygnięcie, stanowiące podstawę wpisów w akcie przedstawionym do przepisania, nie podlega w Polsce uznaniu, transkrypcja wydaje się wykluczona. Jej dokonanie byłoby sprzeczne z lokalnym porządkiem publicznym. Choć bowiem wpisy w rejestrze stanu cywilnego mają charakter deklaracyjny, to jednak transkrypcja stanowi swoistą nostryfikację zagranicznego aktu stanu cywilnego²⁴. Nie powinno zatem dojść do sytuacji, gdy w polskim rejestrze na skutek umiejscowienia znajdują się dane wynikające z obcego rozstrzygnięcia, co do którego w trybie art. 1148 k.p.c. przesądzono już, że nie wywołuje ono w Polsce skutków.

Nieco bardziej złożona jest sytuacja, w której do wniosku o transkrypcję załączono odpis prawomocnego orzeczenia, zgodnie z którym zagraniczne rozstrzygnięcie podlega uznaniu. Przedstawiony do przepisania akt stanu cywilnego winien być wtedy zbadany na zasadach ogólnych w kontekście wszystkich przesłanek transkrypcji. Związanie orzeczeniem sądowym potwierdzającym uznanie ogranicza się tu tylko do tego, że kierownik USC nie może odmówić umiejscowienia w oparciu o własną ocenę (odmienną od oceny polskiego sądu), iż zawarte w akcie dane, wynikające z obcego rozstrzygnięcia, powodują sprzeczność transkrypcji z porządkiem publicznym RP. Teoretycznie możliwa jest natomiast sytuacja, w której kierownik USC powoła klauzulę *ordre public* (art. 107 pkt 3 p.a.s.c.), ale z niezależnych powodów, niezwiązanych z tymi elementami obcego aktu, które zostały ukształtowane przez zagraniczne orzeczenie podlegające uznaniu.

²⁴ Trzeba pamiętać, że wynikiem transkrypcji jest sporządzenie polskiego aktu stanu cywilnego, którego odpisy są wydawane na oficjalnym druku z godłem państwa i nie wykazują różnic z odpisami aktów, które powstały w Polsce w trybie klasycznej rejestracji.

6. Wnioski

W ramach konkluzji należy powtórzyć, że transkrypcja stanowiąca reprodukcyjną czynność z zakresu rejestracji stanu cywilnego nie wymaga uprzedniego stwierdzenia, iż obce rozstrzygnięcie, które wpłynęło na określone elementy aktu złożonego do przepisania, podlega w Polsce uznaniu. Jest tak nawet wtedy, gdy z zagranicznego aktu jasno wynika, iż takie orzeczenie zapadło (np. akt małżeństwa ze wzmianką o zagranicznym rozwodzie).

Nie oznacza to naturalnie, że każdy akt może być przepisany, a powodem odmowy mogą być także okoliczności związane z treścią tych rozstrzygnięć, które ukształtowały treść dokumentu złożonego do transkrypcji. Okoliczności te będą jednak przede wszystkim oceniane w kontekście art. 107 pkt 3 p.a.s.c., w ramach badania, czy transkrypcja nie jest sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP. Trzeba też odnotować, że gdyby doszło do umiejscowienia, a następnie okazałoby się, iż treść zagranicznego aktu wynikała z orzeczenia niepodlegającego w Polsce uznaniu, to istnieją środki chroniące krajowy system rejestracji. W grę wchodzi unieważnienie krajowego aktu stanu cywilnego (powstałego wskutek transkrypcji) lub unieważnienie wzmianki dodatkowej w tym akcie (art. 39 p.a.s.c.). W niektórych tylko przypadkach wystarczające będzie sprostowanie określonych danych, wynikających z zagranicznego rozstrzygnięcia niepodlegającego uznaniu (art. 36 p.a.s.c.).

Bibliografia

- Czajkowska Alicja** (red.), *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Warszawa 2015.
- Kasprzyk Piotr**, *Rejestracja zdarzenia mającego miejsce za granicą a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, Metryka 2016/1.
- Pilich Mateusz**, *Mater semper certa est? Kilka uwag o skutkach zagranicznego macierzyństwa zastępczego z perspektywy stosowania klauzuli porządku publicznego*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2018/XVI.
- Strumillo Tomasz**, *Wzmianki dodatkowe dołączone do aktu stanu cywilnego na podstawie rozstrzygnięć organów państw obcych*, Metryka 2016/1.
- Weitz Karol**, *Prawo o aktach stanu cywilnego a uznawanie zagranicznych orzeczeń*, w: Piotr Kasprzyk (red.), *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie*, Lublin 2005.
- Wojewoda Michał**, *Międzynarodowe uznawanie imion i nazwisk*, Metryka 2015/1.
- Wojewoda Michał**, *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2017/2.
- Wojewoda Michał**, *Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego – kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, Metryka 2016/2.

Zachariasiewicz Maciej, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialno-prawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018.

Zachariasiewicz Maciej, *Uznanie orzeczenia obcego sądu a transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego na przykładzie przysposobienia*, Metryka 2018/2.

Michał WOJEWODA

THE RECOGNITION OF JUDGMENTS ISSUED ABROAD V. TRANSCRIPTION OF FOREIGN CIVIL STATUS RECORDS

(Summary)

According to art. 104.1 of the Law on Civil Status Acts (PASC) of 2014, a foreign civil status document may be transferred to the Civil Status Register by means of transcription. The Author advocates the position according to which transcription may be effected without verifying if the foreign judgment, that influenced the contents of the document to be transcribed, can be recognized in Poland. The protection against introducing to the Register of data breaching the Polish public order (including data coming from a foreign judgment) is realized through the *ordre public* clause (art. 107 point 3 PASC). If subsequently it is discovered that some data coming from a judgment not capable of recognition was introduced to the Register, the procedure for the annulment of the transcribed act or the annulment of an annotation in that act may be initiated (art. 39 PASC). Occasionally, the correction of the civil status act may also take place (art. 36 PASC).

Keywords: transcription of foreign acts of civil status; recognition of foreign judgments; civil status register; *ordre public* clause